

KÉT HÁBORÚRÓL*

A családom

Jászdózsán születtem, miként őseim. A megélhetőségünket a föld biztosította. A családban - hála Isten - igen jó volt a gyermekáldás, hatan voltunk testvérek, négy leány és két fiú. A családtól olyan indítást kaptam, ami egész életemre kihatott:

szeretetet - testvérek és szülők nagyon szerették egymást

becsületes munkát - a rábízott paraszti munkát a legjobb tudásom szerint végeztem el (még a tsz-ben is)

rendet - tisztaságot - az emberek úgy mondták: olyan a tanyájuk, mintha skatulyázva volna!

Nagyon keményen kellett dolgoznunk, hogy a 19,5 katasztrális holdból a nyolc tagú családot el tudjuk tartani. Alkalmoszerűen munkát is vállaltunk - fuvarozást, szántást, vetést... Édesapám a kenyér megtermelésén túl a takarmányfélék előállítására és az állattenyésztésre fektette a legnagyobb súlyt. Nálunk családi munkamegosztás érvényesült. A föld megmunkálása és az állatok gondozása a férfiaké, míg az aprójószág és a növényápolás a lányoké volt. Édesanyám vezette a háztartást - csak aratás idején jött ki a határba, hozta az ebédet és utána maradt egy-két órát.

TANYÁN LAKTUNK, A PORTA KÖRÜL VOLT KERÍTVE, AMIT MINDEN SZOMBATON DÉLUTÁN FELTAKARÍTOTTUNK, ÚGY VÁRTUK A VASÁRnapot, AMI TÉNYLEGESEN ÜNNEP VOLT. MOSÓTEKNŐBEN VALAMENNYIEN MEGMOSAKODTUNK, "TISZTÁT" VETTÜNK, FELÖLTÖZTÜNK ÜNNEPLŐBE ÉS BEMENTÜNK A NAGYMISÉRE! EGY VALAKI MARADT OTTHON, VÍGYÁZOTT A TANYÁRA - Ő DÉLUTÁN KAPOTT SZABADSÁGOT. A VASÁRNAPI EBÉD MINDIG KIADÓS VOLT ÉS SÜTEMÉNNYEL ZÁRULT (A MARADÉK EBÉDET ESTE FOGYASZTOTTUK EL, NYÁRON LEENGEDTÜK A KÚTBA - AZ VOLT A HÚTÓSEKRENY). E NAPON DÉLUTÁN SEM DOLGOZTUNK, CSAK A JÓSZÁGOT LÁTTUK EL - SZOMSZÉDOLTUNK, VACSORÁIG BEMENTÜNK A FALUBA. KÜLÖN KELL SZÓLNI A VACSORÁRÓL, AMELYET MINDIG EGYÜTT FOGYASZTOTT EL A CSALÁD. EZ ALKALOMMAL SZÁMOLT BE MINDEGYIKÜNK A NAPI ESEMÉNYEKRŐL, TAPASZTALATAIRÓL. MEGHITT BESZÉLGETÉSEK FOLYTAK KÖZÖTTÜNK, TERVEZGETTÜK A JÖVŐT - TESTVÉREK UGRATTUK IS EGYMÁST. HÉTVÉGEKEN NÓTÁZTUNK IS EGYET EGYET... ÉDESAPÁMNAK VOLT HEGEDŰJE, ISMERTE A NÓTÁKAT, SZÍVESEN KISÉRT MINKET... ENDEM IS MEGTANÍTOTT. HÉTFŐN AZUTÁN KEZDŐDÖTT AZ EMBERT PRÓBÁLÓ PARASZTI MUNKA.

A PARASZT HIVATALOSAN A FÖLDMŰVELŐ EMBERT JELENTETTE, AZ ADÓFIZETŐT, A TUDATLANT, A VÁLASZTÁSOK SORÁN HAZAFIAS SZÓLAMOKKAL, ÍGÉRGETÉSEKKEL KÖNNYEN MEGNYERHETŐ TÖMEGET...

A társadalomban nem volt becsülete: "*Rohadt paraszt!*" "*Bugris paraszt!*" "*Büdös paraszt!*" jelzőkkel illették. Sajnos ma is könnyen odavágják: "*Te! Paraszt!*" - Ennek a parasztnak mi mindenhez kellett érteni, amire kicsi korától készült, szerezte a tapasztalatokat, gyakorolta a munkafogásokat az édesapa mellett a fiúk, míg a lányok az édesanya körül tüsténkedtek. A családalapítás idejére a fiatalok elsajátították mindazokat az ismereteket, amelyek az önálló gazdálkodáshoz kellett. A talaj szerkezetét, a szántás-vetés módját, a betakarítás mikéntjét, bizonyos meteorológiát - a naplementéből ma is megmondom a holnapi időjárást - a "*piacgazdaságot*". A lányok a gyerekeknévelést, a háztartás vezetését tanulták meg.

Az édesapám fokozatosan vezetett be a paraszti munka rejtelseibe, szívesen segített, ha megakadtam a feladat teljesítésében - nyáron kikötöttük a teheneket a nyári jászolhoz, a karikába "gombkötést" kellett kötni, kicsit nehezen sikerült, de ő nagy türelemmel magyarázta, hogyan kell a hurkot csinálni. Hogyan kell az ekeszarvát fogni, hogy ki ne hajtsa a föld. Elvitt a vásárokra - mustráltuk a jószágot - alkuadtunk.

* A visszaemlékezés egy katona élményei, illetve elbeszélése alapján készült - G. J.

A LEVENTE

PARANCSNOKUNK VITÉZ IMRE LAJOS TANÍTÓ VOLT, AKI ERDÉLYBŐL - NYÚJTÓD KÖZSÉGBŐL - SZÁRMAZOTT. SUGÁRZOTT BELŐLE A HAZASZERETET. NAGYON SOKAT BESZÉLT ERDÉLYRŐL, AZ I. VILÁGHÁBORÚ VÉGÉN ROMÁNOKKAL FOLYÓ HARCOKRÓL, TRIANONRÓL. MI, SERDÜLŐ EMBERKÉK KÉPESEK LETTÜNK VOLNA HÍVÓ SZAVÁRA FEGYVERT RAGADNI, HOGY VISSZASZERESSÜNK AZ ELRABOLT TERÜLETEKET.

MEGISMERTÜK A HAZA JELVÉNYEIT, JELENTŐSÉGÜKET, HASZNÁLATÁT. A HIMNUSZT, A SZÓZATOT, A MAGYAR HISZEKEGYET MEGTANULTUK KÍVÜLRŐL, MEGISMERTÜK A SZERZŐK NEVÉT ÉS ÉLETÉT. A NEMZETI ÜNNEPEINK JELENTŐSÉGÉT MAGUNKÉVÁ TETTÜK. VILÁGOS KÉP RAJZOLÓDOTT KI ELŐTTÜNK NÉPÜNK MÚLTJÁRÓL. MEGGYŐZŐDÉSSEL VALLOTTUK: A MAGYAR AKKOR VOLT NAGY, HA ÖSSZEFOGOTT, HA OLYAN VEZETŐJE VOLT, AKIRE FELNÉZETT A NEMZET. A SZÉTHÚZÁS PEDIG A NEMZET VESZTÉT OKOZTA MOHÁCS TÓL - TRIANONIG, SŐT UTÁNA IS. MAJDNEM MINDEN FOGLALKOZÁST A KÖVETKEZŐKKEL FEJEZTE BE: *"LEGYETEK BÜSZKÉK MAGYAR MIVOLTOTOKRA! KEMÉNYEN KÉSZÜLJETEK FEL A JÖVŐRE, NAGY HIVATÁS VÁR RÁTOK A NAGYMAGYARORSZÁG VISSZASZERZÉSE ÉS FELÉPÍTÉSE!"* A LEVENTÉBEN MINDEN FOGLALKOZÁS A NAGYMAGYARORSZÁG VISSZASZERZÉSÉT SUGALLTA - ERRE KÉSZÍTETTEK FEL MINKET.

A leventei sportfoglalkozások e célnak feleltek meg. Erősíteni kell a szervezetet, hogy felnőtt korában képes legyen a harci feladatok végrehajtására. A szabadgyakorlatok, a különböző harcászati játékok, mászások, kúszások a katonai előképzést szolgálták, életünk gyarapodásával e tevékenységi formák mind nehezebbé váltak, de mink parasztyerekek erősek voltunk, nem jelentett problémát a parancs végrehajtása.

Napirendről is a leventében hallottam először. A paraszt fiatalok napjai hasonlóak voltak az oktatók által elmondottakhoz. Leírom az enyémet: 5 órakor keltem - téli hónapokban 6 órakor. Mosakodás a kútnál - hidegben is. - Állatok etetése, pucolása, itatás. Amikor a félnyolcas vonat elment, akkor volt a reggeli. Utána napi foglalatosság. Mezőgazdasági munka. 12 órakor ebéd - nyáron ebéd után a hűvösön egy óra alvás, délután mezőgazdasági munka, az állatok ellátása. 18 óra után vacsora. Az állatok berekesztése. Az istállóban, a nyári jászolnál takarítás. Kilenc-tíz óra között mindig lefeküdtünk. (Az iskola kijárása után én az istállóban aludtam.)

A levente kialakította bennem a hazaszeretetet, de a szomszédos népek iránti megvetést és lenézést is. Úgy képzeltem el, ha nagy leszek akár fegyverrel is kész leszek a Nagymagyarország visszaállítására. Az országgyarapítás után fokozódott a kiképzés menete, szigorúbbá váltak a foglalkozások. Világossá tették előttünk a feladatot: az elszakított országrészeket vissza kell vennünk! Előterbe került a harcászati kiképzés, lögyakorlatok kispuskával, test testelleni harc gyakorlása. Abban az időben én roppant lelkesedtem. Nagyon szerettem volna résztvenni a felvidéki bevonuláson. Akkor sejtelmem sem volt arról, mi lesz az ára.

Fiatalok voltunk, elszántak. Hittünk az erőnkben, abban, hogy mi magyarok leszámolhatunk a csehszlovákokkal, a románokkal, a szerbekkel. Hittünk a németek igaz barátságában. Tábortűz mellett örültünk a közös lengyel-magyar határnak.

Derült égből villámcsapás - Németország megtámadta Lengyelországot! Az édesapám, a leventeoktatóm, az újságok: területi problémákról tájékoztattak, németlakta vidékekről.. akkor sehogyan sem értettem, miért nem tárgyalás útján intézték el a vitát, miért fegyverekkel? Ekkor merült fel bennem először a politika kiszámíthatatlansága. Édesapám nyugtatott bennünket, a bátyámat és engem: majd a nagyhatalmak elintézik a dolgot! - Tényleg elintézték, biztatták Varsót, tartson ki. A lengyelek magukra maradtak - elvéreztek. Rengetegen menekültek hazánkba, emlékszem az áradatukra a 31-es úton. El sem csitult a zaj, újabb hír érkezett: "Németország megneemtámadási szerződést kötött a Szovjetunióval!" Teljesen összezavarodtam, a mi barátaink - a németek - a bolsevistákkal szövetkeztek. A leventében azt sulykolták, hogy azokat meg kell semmisíteni!?

A fülhallgató rádióból naponta hallottuk a *"Mindent vissza"* követelést. Ismét Hitler az ajándékozó. Az 1940. augusztus 30-i döntés értelmében visszakaptuk Erdély északi részét. Mindannyian örültünk a székelyek visszatérésének. Roppant irígyteltem a bátyámat, aki katonaként részt vehetett az erdélyi bevonuláson. Szabadságra hazajöve a következőket adta elő, visszaidézve

szavait: "...A gyalogosoknál szolgáltam akkor, közel a román határhoz. Perzselő nyár volt. A falu melletti libalegelőn gyakorlatoztunk, a nyelvünk lógott a nagy melegben. Az egyik délután tüvölti a híradós: "visszakaptuk Erdélyt" Óriási kavarodás támadt. A tisztek, a legénységgel - velünk - ölelkeztek. Sírtunk, neveltünk örömkömben, leírhatatlanul boldogok voltunk... elcsendesedett a zsvivaj. A tisztek vitatkoztak: Puskával kellett volna nekimenni a Bocskorosoknak! Majd adtunk volna mi nekik csak engedték volna! Megint Hitler? Mindig csak Hitler! Hát, Hitler parancsol nekünk? Minket csak úgy ide-oda parancsolgatnak! Miért nem bízták a katonákra, majd mi elintéztük volna büdös oláhját! Később a tisztek elvonultak, mi csoportokba verődve beszélgettünk...emlékszem az este nem fűjt takarodót a kürtös.

AZ ELSŐ HÁBORÚ TAPASZTALATAIBÓL

A MEGGONDOLTABB, ELSŐ HÁBORÚT MEGJÁRT EMBEREK KÉTKEDVE HALLGATTÁK A NÉMETEKET DICSŐÍTŐKET. CSENDESEN MONDOGATTÁK: "OROSZORSZÁG ÓRIÁSI TERÜLET", HITLERNEK NINCS ANNYI KATONÁJA, HOGY MEGTUDNÁ HÓDÍTANI. OROSZORSZÁGBAN OLYAN HIDEG VAN, HA AZ EMBER A FÖLDRE KÖPÖTT, AZ MÁR KOPPANT, MÁR MEG IS FAGYOTT. A MAGYAR EMBER NINCS NAGY HIDEGHEZ SZOKVA. NAPÓLEONT IS OROSZORSZÁGBAN VERTÉK MEG. AZ ISTÁLLÓBAN ESTÉNKÉNT ARRÓL IS SZÓ ESETT, HOGY MILYEN AZ OROSZ NÉP ÉS A BOLSEVIZMUS. "AZ EGYSZERŰ OROSZ, A PARASZT JÓ SZÍVŰ, NAGYON SZERETI A GYEREKEKET. HA VISZONT VODKÁT ISZIK, KISZÁMÍTHATATLANNÁ VÁLIK, KÉPES A TESTVÉRÉT, CSALÁDJÁT BÁNTALMAZNI." MÁSOK ÚGY TUDTÁK, "VÁROSBAN MÁS A HELYZET, OTT MINDENKI CSAK MAGÁVAL TÖRŐDIK, S HA LEHET, AKKOR SZEREZ VALAMIT. A SZERZEMÉNYÉN PEDIG VODKÁT VESZ, S HA MEGITTA UGYAN ÚGY VISELKEDIK MINT A PARASZT, A MUZSIK." ÉDESAPÁMNAK KEGYETLEN TAPASZTALATAI VOLTAK A BOLSEVIZMUSRÓL. ÚGY FESTETTE LE, HOGY OTT MINDEN KÖZÖS VOLT ÉS SENKINEK NEM VOLT SEMMIJE. TELJES VOLT A FEJETLENSÉG, EGYIK NAP EZ VOLT A VEZETŐ, A MÁSIK NAP A MÁSIK. A FORRADALOM TERJEDÉSÉVEL ÉRTÉKTELENNÉ, PRÉDÁVÁ VÁLT MINDEN. A HADIFOGLYOK MIND HAZAFELE ÍGYEKEZTEK VOLNA, DE HOL A VÖRÖSÖK, HOL A FEHÉREK OLDALÁN KELLETT HARCOLNIUK, HA ÉLETBEN AKARTAK MARADNI. ÍGY KERÜLT ÉDESAPÁM ODESSZÁBA, AZ EGYIK HAJÓGYÁRBA HATODMAGÁVAL. FÉL ÉV UTÁN SZÖKÉSRE ADTÁK A FEJÜKET, CSÓNÁKJUK MÁR A ROMÁN PARTOKHOZ KÖZELEDETT, DE A FEHÉREK ELFOGTÁK ŐKET. UTÁNA VALAMI SZÉN BÁNYÁBA KERÜLT, AHONNAN RÖVID IDŐN BELÜL ISMÉT MEGSZÖKTEK, DE AKKOR MEG A VÖRÖSÖK KARJAIBA FUTOTTAK.

Bevonultam katonának

1941. május 15-én kaptam meg a behívót. Egyedül vonultam be a faluból a Zombor 20/3-asokhoz, a hetedik századhoz. Régen készültem erre a napra. C.Sándor asztalos mester fenyőfából elkészítette katonaládámat, olajzöld színűre festette, és fekete betűvel írta rá a nevemet. Amikor hazavittem, belekészítettem mindazokat a dolgokat, amire egy katonának szüksége lehet, a tintaceruzától a cérnán át, a kefékig. Nem maradhatott ki a subick sem, azzal fényesíttem később a bakancsomat keserves sóhajtások közepette. Édesapám tanácsára még zsineget is tettem be a ládába.

Aztán elérkezett a nagy nap. Hajnalban keltem, tetőtől talpig megmosakodtam, tisztát vettem. Ünneplőbe öltöztem, fekete kalapot tettem, amelyet nemzetiszín szalag díszített. Édesanyám a lányokkal együtt rettenetesen sírt. Édesapám kikísért a nagyhalmi un. perces állomásra. A búcsúkézfogáskor gombóc került a torkomba, s alig tudtam kinyögni: Isten áldja meg édesapám! Köszönöm a jóságát! A kalauz füttyentett és elindult a vonat. Az ablakból sokáig nézegettem a távolodó állomást, édesapám integető alakját, míg végül teljesen eltűnt az ismerős táj. Úgy éreztem, önálló lettem, e naptól kezdve nekem kellett döntenem mindenről. Majd sorsomon gondolkodva elaludtam, s csak a szolnoki állomáson ébredtem fel.

Megérkezésem után igazi őrmesteri fogadtatásban volt részem, olyan mocskosul káromkodó embert azelőtt sohasem hallottam. Külön műsorszámnak számított a beöltözés. Édesapám intelmére

hallgatva gyorsan pokrócba dobáltam az összes kapott felszerelést és eliszkoltam a helyszínről. Ebéd után "találka" volt az őrmester úrral, aki elmagyarázta hogyan kell kinézni a honvédeknek ha felöltözik, majd gyakorlás következett. A kiképzés alatt meggyőződésemmé vált, hogy nem az állóképesség fokozása a cél, hanem a vakfegyelem maradéktalan megvalósítása. Az egész életem során nem aláztak meg annyiszor, mint a kiképzés ideje alatt. Így teltek-múltak a napjaim.

Édesapám aratásra hazakért. Egy hónap szabadságot kaptam, kimondhatatlanul boldog voltam a családi körben. Az egy hónap azonban gyorsan eltelt, s már utaztam is haza. Otthon felpakoltak minden földi jóval, édesapám ideadta féltve őrzött hegedűjét is. Ez a hegedű nagyon jó szolgálatokat tett, mert odabent szinte egyetlen dolgomná vált. Hegedülni pedig nagyon-nagyon szerettem. Csábítottak is: zupálgak be! Zenekart kellett volna szerveznem, lakást, jó fizetést, városi környezetet, gondtalan életet ígértek. Egy pillanatra meginogtam, de aztán eszembe jutottak a szüleim, testvéreim, na meg volt otthon egy kislány is. Végül is az otthont választottam.

Az első hősi halottak

1941. nyarán a mi falunk is megadta az első áldozatát a háború istenének. Allett Miklós honvéd hősi halált halt - kapták az értesítést öregedő szülei. Iratait hazaküldték, az élő rokonai még emlékeznek rá, hogy csupa vér volt. Bajtársai úgy állították, hogy dum-dum golyó végzett vele. Horodenka településen temették el, bajtársai ott adták meg a kegyeletet és a végtisztességet. A szomorú hír érkezése után a leventeparancsnok, a község elöljárói meglátogatták a családot. Ígéretet tettek, hogy a megözvegyült feleségnek Juhász H. Etelkának és a kislányuknak Marikának segítenek egy családi ház létrehozásában. Ígéretüket teljesítették, de a kislány már nem élvezhette a házat, 1944. nyarának végén meghalt, az özvegy pedig később férjhez ment. Miklós szegény! - magasabb fajta, világosbarna hajú parasztyerek volt, bírta és szerette is a mezőgazdasági munkát. Pár esztendővel volt idősebb nálam. Nős ember volt már, kisparaszti gazdaságukban dolgozott testvéreivel együtt. Emellett napszámba is eljártak, a háború előtt summásnak is elszegődtek. Jó esztendőben egy vagon búzáat is hazahoztak az "Afödrű" és még liszt, zsír, szalonna is került haza a bérből.

A második hősi halott Gyurkó J. József volt. Vele már kevesebbet foglalkozott a közvélemény...

A front és az összeomlás

9 hónapi itthonlét után Sas behívót kaptam, Cegléden a 7/3-asoknál kellett jelentkeznem, egy fakereskedői telepen találtam meg a zászlóaljmat. Ott már szigorú összetartás volt, senki sem hagyhatta el a körletet. Hat hét után egy szerdai hajnalon riadó, majd bevonulási parancs következett. Minden vagonba 61 katonát szállásoltak be. A padlóra szalmát hordtak, azon aludtunk. A szerelvény élén elől két személykocsi volt, abban a tisztok utaztak, utána jöttek a mi vagonjaink és a végén jó néhány tehervagonban a felszerelésük. Egyszer csak meglódult velünk a szerelvény, elindultunk a frontra. Kassára érkeztünk, majd rövid tartózkodás után elindultunk. Elmaradt a síkság, magasabbak lettek a hegyek, feltűntek a Kárpátok hegyláncai, gyönyörködtünk a tájban, az ősi magyar földön. Volóc volt a határállomás, majd orosz területre értünk, mindenütt csak pusztítást, romokat, elhagyott járműveket, kiégett házakat láttunk. Megérkeztünk Belgorodba. Óriási állomás, annyi sínpart, mint ott, előtte nem láttam! - Kiosztották a puskát, lőszert is kaptunk. Néhány napot ott töltöttünk gyakorlatozással.

Ágyúszó ébresztett. Egész nap hallottuk a dörgést, ami még inkább erősödött. Riadt csirkék voltunk, parancsnokunk eligazításon volt, megérkezével szánokra pakoltuk minden felszerelésünket, majd elindultunk nyugati irányba. Mi Korotoják faluban voltunk. 1943 februárjában megindult az orosz támadás. Sortüzet kaptunk, vaktában lövöldözött mindenki és fedezéket keresett. Hajnalra csendesedett el a harc, kihátráltunk a faluból. Megkezdődött a visszavonulás.

Másnap reggelre 40 fok alá süllyedt a hőmérséklet. Hó és hideg, mi pedig mentünk vagy inkább vonszoltuk magunkat. Napokon keresztül menetültünk. A parancsnok tartotta bennünk a lelket. *Nemsokára odaérünk már* - mondta. Hajnalodott és újra Belgorodba értünk! - Ott vagonírozunk be ősszel és most újra itt, de már megverve, lerongyolódva, éhesen és kiszolgáltatottan. És körös-körül háború, véres kegyetlen háború. Egy éjszakát azért pihentünk, majd tovább indultunk és megérkeztünk Kijevbe.

KIJEV - DEBRECEN - JÁSZDÓZSA

KIJEVBEN KÉT NAP UTÁN VONATRA RAKTAK, SZEMÉLYKOCSIBAN UTAZTUNK. ALIG TUDTAK FELFOGNI HELYZETÜNKET. NEM KELLETT GYALOGOLNI, RETTEGNI A RUSZKIK TÁMADÁSÁTÓL. AZ ELMARADÓ TÁJJAL NEM NAGYON TÖRŐDTÜNK, MINDANNYIUNK ESZE OTTHON JÁRT. HIHETETLEN, DE EGY HÉT MÚLVA DEBRECENBEN SZÁLLTUNK KI A SZERELVÉNYBŐL. A LAKTANYÁBA FERTŐTLENÍTÉS, FÜRDÉS, KARTONOZÁS, MÉREKEZÉS KÖVETKEZETT. ÉN 42 KG ÉS 173 CM MAGAS VOLTAM. HÁROM HÉT MULTÁVAL ÉS MEGFELELŐ PAPIRRAL ELLÁTVA ISMÉT ZOMBORBAN KELLETT JELENTKEZNI, AHOL MÁRCIUS MÁSODIK FELÉBEN LESZERELTEK.

SAJNOS A FRONT ITTHON IS UTÓLÉRT, A RUSZKIK JÖTTEK UTÁNUNK. 1944. NOVEMBER 14-ÉN KÖZSÉGÜNK IS HADSZÍNTÉRRÉ VÁLT, 8 DB TANK MARADT A HATÁRBAN. MEGGYŐZŐDÉSEM, HOGY MI NEM KEGYETLENKEDTÜNK ANNYIT A CIVIL LAKOSSÁGGAL OROSZORSZÁGBAN, MINT AHOGY AZT NÁLUNK A RUSZKIK TETTÉK. KÖZSÉGÜNKBŐL IS ÖSSZEFOGDOSTAK 80 EMBERT ÉS A FELE SEM TÉRT VISSZA.

UTÓSZÓ

AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚBAN A KÖZSÉG 252 HŐSI HALOTTAT ADOTT, NEVÜK MA IS OLVASHATÓ A PROMONÁDBAN TALÁLHATÓ EMLÉKMŰVÖN. A KÖZVETLEN HOZZÁTARTOZÓK MÁR NEM ÉLNEK, A VÁZÁBAN EGÉSZ NYÁRON ÁT VAN VIRÁG ÉS HALOTTAK NAPJÁN GYERTYÁT IS SZOKTUNK GYÚJTANI. 1948-IG MINDEN KÖZSÉGI ÜNNEPÉLYT ENNÉL A SZOBORNÁL TARTOTT A KÖZSÉG VEZETÉSE. AZUTÁN MÁR CSAK A HOZZÁTARTOZÓK EMLÉKEZTEK HALLOTTAIKRA. MAJD HOSSZÚ ÉVEK MÚLVA 1989 SZEPTEMBERÉBEN A HELYISMERETI SZAKKÖR KEZDEMÉNYEZÉSÉRE A II. VILÁGHÁBORÚ HALLOTTAINAK IS LETT EMLÉKMŰVE, AMELYEN 166 NÉV SZEREPEL. 50 ESZTENDEJE, HOGY VÉGE A SZÖRNYŰ VILÁGÉGÉSNEK....